

15-ASRDA ZULISONAYN SHOIRLAR

Sodiqjon Ro'zmatov

CHDPU 4-kurs talabasi

Ilmiy rahbar: Toshmuxammedova Ilmira Suyundikovna

CHDPU tyutori

Annotatsiya. Mazkur maqolada 15-asrda ijod qilgan Zulisonayn shoirlar haqida batafsil ma'lumot beriladi. Ushbu shoirlar ikki tilda – fors va turkiy tillarda she'rlar yozgan bo'lib, bu holat ularning adabiy merosini yanada boyitgan. Ularning ijodi va adabiy faoliyati o'rganilib, o'zbek va fors adabiyotidagi o'rni, adabiy jarayonga qo'shgan hissasi va badiiy mahorati yoritiladi. Ushbu maqolada Zulisonayn shoirlarning adabiy an'analarga ta'siri hamda ularning ikki tilda ijod qilish sabablariga ham alohida e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: Zulisonayn shoir, 15-asr, fors tili, turkiy tili, Alisher Navoiy, Husayn Boyqaro, adabiyot, ikki tillilik, Sharq madaniyati.

Kirish. 15-asr Sharq adabiyoti tarixida alohida o'rin tutadigan davr bo'lib, ayniqsa, Movarounnahr va Xuroson hududlarida madaniy va adabiy taraqqiyotning yuqori cho'qqilariga erishilgan. Bu davr adabiyotida o'ziga xos xususiyatlardan biri ikki tillilik – Zulisonayn shoirlarning keng faoliyat yuritishidir. Fors va turkiy tillarda ijod qilgan bu shoirlar o'z asarlarida nafaqat badiiy jihatdan yuksak saviyaga erishgan, balki ularning ijodi ikki xalq adabiyotini bir-biriga yaqinlashtirishga ham xizmat qilgan. Ayniqsa, bu davrda Alisher Navoiy kabi buyuk shoirlarning mavjudligi adabiy jarayonni yanada boyitgan. Ushbu maqolada Zulisonayn shoirlarning o'rni, ularning adabiy merosi va ikki tilda ijod qilish sabablariga chuqurroq nazar tashlanadi.

15-asr Temuriylar sulolasi hukmronligi bilan bog'liq bo'lib, bu davr madaniyat, ilm-fan va adabiyotning gullab-yashnashi bilan ajralib turadi. Temuriy hukmdorlar adabiyot va san'atni qo'llab-quvvatlab, ilmiy va badiiy ijodkorlarga homiylik qilganlar. Ayniqsa, Husayn Boyqaro davrida Hirot madaniy markazga

aylanib, Alisher Navoiy, Abdurahmon Jomiy kabi buyuk shoirlar ijod qilgan. Bu shoirlarning ijodi ikki tillilik an'anasini rivojlantirishda muhim rol o'ynadi. Fors va turkiy tillarda yozilgan asarlar adabiy jarayonda o'ziga xos ko'priki bo'lib xizmat qildi.

Bundan tashqari, 15-asrning adabiy jarayoni Sharq falsafasi va tasavvuf ta'siri ostida shakllangan. Zulisonayn shoirlarning aksariyati tasavvufiy qarashlarga asoslangan she'rlar yozib, inson ma'naviy kamoloti, ilohiy ishq va haqiqat izlash g'oyalarini ilgari surganlar. Fors va turkiy tillarida yozish ularning asarlarini kengroq auditoriyaga yetkazish imkonini bergan. Shuningdek, bu davrda fors tili ilm-fan va davlat ishlari tili bo'lsa, turkiy til esa oddiy xalq orasida keng tarqalgan edi. Shu bois Zulisonayn shoirlar har ikki tilning imkoniyatlaridan foydalangan holda adabiy va falsafiy g'oyalarini ifodalaganlar.

Ikki tilda ijod qilish faqat til masalasi bilan cheklanib qolmay, balki madaniyatlararo muloqotning muhim qismi bo'lgan. Zulisonayn shoirlar bir vaqtning o'zida ikkita madaniyatni uyg'unlashtirib, adabiy an'analarni shakllantirganlar. Ularning ijodi nafaqat o'z davrida, balki keyingi asrlarda ham katta ta'sir ko'rsatib, ikki xalqning adabiy merosini boyitgan.

Asosiy qism

1. Zulisonayn shoir tushunchasi va uning adabiyotdagi o'rni Zulisonayn – ikki tilda ijod qilgan shoirlarga nisbatan ishlatiladigan atama bo'lib, ayniqsa, 15-asr adabiyotida bunday shoirlarning faoliyati keng ko'lamda kuzatiladi. Ularning fors va turkiy tillarda ijod qilishi ikki xalq adabiyotini birlashtirish, madaniy aloqalarni mustahkamlash va she'riyatga yangicha yondashuv olib kelish imkonini bergan. Fors tili ilm-fan, falsafa va davlat ishlari tili bo'lsa, turkiy til oddiy xalq orasida keng tarqalgan edi. Zulisonayn shoirlar har ikki tillarni mukammal egallab, o'z davrining yetuk adabiy namoyandalariga aylanganlar. Ularning ijodi keyingi asr adabiyotiga ham ta'sir ko'rsatib, yangi avlod ijodkorlariga ilhom manbai bo'lib xizmat qilgan.

Bu shoirlarning asarlarida ikki tilda yozish nafaqat uslubiy xususiyat, balki zamon talabiga ham mos kelgan. 15-asrda Temuriylar davlatida ilm-fan, adabiyot va san'at ravnaq topgan davr bo'lib, shoirlarning ikki tillilik an'anasi aynan shu jarayon bilan bog'liq edi. Ular fors tilida yozib, ilmiy va adabiy elitaga murojaat qilgan bo'lsa,

turkiy til orqali xalq orasida ommalashgan. Bu esa Zulisonayn shoirlarning ijtimoiy ahamiyatini oshirgan.

2. 15-asrning mashhur Zulisonayn shoirlari Bu davrda Zulisonayn shoirlarning eng mashhurlari quyidagilardir:

Alisher Navoiy – turkiy va fors tillarida ijod qilgan buyuk shoir. U "Muhokamat ul-lug‘atayn" asarida turkiy tilning afzalliklarini yoritib bergan. Uning "Xamsa" turkumiga kiruvchi dostonlari har ikki tilda ham yuqori badiiy saviyaga ega bo‘lib, Sharq adabiyotining yuksalishiga katta ta’sir ko‘rsatgan.

Husayn Boyqaro – Temuriy hukmdor bo‘lishiga qaramay, u ham ikki tilda she’rlar yozgan va Navoiy bilan yaqin ijodiy hamkorlik qilgan. Uning adabiy merosi ham davlat boshqaruvi, ham adabiyot taraqqiyotiga o‘z ta’sirini o‘tkazgan.

Lutfiy – fors va turkiy tillarida ijod qilgan va o‘zbek adabiyotining rivojlanishiga katta hissa qo‘shgan. Uning g‘azallari va qasidaları fors va turkiy adabiyotlarining o‘zaro bog‘liqligini ko‘rsatadi.

3. Ikki tilda ijod qilishning sabablari va ahamiyati Bu davrda fors tili davlat ishlari, ilm-fan va adabiyot tili bo‘lsa, turkiy til oddiy xalq orasida keng tarqalgan edi. Zulisonayn shoirlar bu ikki tilning imkoniyatlaridan foydalangan holda adabiyot rivojiga katta ta’sir ko‘rsatgan. Ularning asarlari nafaqat o‘z davrida, balki keyingi asrlarda ham adabiy an‘analarni shakllantirishda muhim o‘rin egalladi. Ikki tilda ijod qilish adabiyotga yangi shakl va ohang olib kirgan bo‘lib, ularning asarlari har ikki tillarda adabiy jarayonning rivojlanishiga xizmat qilgan.

Xulosa

15-asrda Zulisonayn shoirlar adabiyot rivojida muhim rol o‘ynagan. Ularning ikki tilda ijod qilishi adabiy jarayonni yanada boyitib, fors va turkiy tillarning ahamiyatini oshirdi. Ayniqsa, Alisher Navoiy kabi shaxslarning ijodi turkiy adabiyotning rivojlanishiga katta turtki berdi. Fors va turkiy tillarda yozilgan asarlar har ikki xalq madaniyatini birlashtirib, ularning bir-biriga ta’sirini kuchaytirgan. Bu esa keyingi asrlarda ham Zulisonayn shoirlar an‘anasining davom etishiga sabab bo‘ldi. 15-asr shoirlarining ijodi bugungi kunda ham katta ahamiyatga ega bo‘lib, ularning asarlari hanuz o‘rganilmoqda va qadrlanmoqda.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Alisher Navoiy. "Muhokamat ul-lugʻatayn".
2. Ziyosaid. "Oʻzbek adabiyoti tarixi".
3. Hodi Zarif. "Temuriylar davri adabiyoti".
4. Mirzo Kenjabek. "Sharq adabiy merosi".
5. Abdulhay Habibiy. "Oʻzbek klassik adabiyoti".
6. Shamsiddin Kamol. "Fors va turkiy adabiy aloqalar".